

POCZCIWIE (334) *av*

poczciwie (218), **poćciwie** (98), **potciwie** (10), poczciwie *a.* poćciwie (8); poczciwie *BielŻyw* (3), *ZapWar*, *RejRozpr* (2), *SeklKat*, *LubPs* (2), *RejWiz* (46), *OrzList* (2), *RejZwierz* (23), *BibRadz*, *OrzRozm*, *Prot*, *SarnUzn* (2), *RejAp* (4), *GórnDworz* (7), *RejPos* (22), *BiałKat* (4), *RejPosWstaw*, *PaprPan* (10), *KarnNap*, *ModrzBaz*, *ReszPrz*, *ReszHoz*, *WerGośc*, *BielSen*, *KochPam*, *ArtKanc*, *BielRozm*, *GórnRozm*, *ZawJeft*, *OrzJan*, *WujNT*, *SarnStat* (2), *CzahTr* (4); poćciwie *SeklWyzn*, *HistAl* (4), *GliczKsiąż* (2), *KrowObr*, *Leop*, *KochZuz* (2), *KwiatKsiąż* (2), *BielSat* (2), *BielSpr* (2), *WujJudConf*; potćciwie [w tym zapis: pot- (7), pod- (2)] *MetrKor*, *MurzHist*, *GroicPorz*, *KołakCath*; poczciwie *a.* poćciwie *RejJóz* (2), *BiałKaz*, *Calep* (5); poczciwie : poćciwie *BielKron* (39:21), *RejZwierz* (16:58); poczciwie : potciwie *LibLeg* (7:3), *Skarży w* (1:1), *ZapKościar* (2:1); poćciwie : potciwie *RejKup* (1:1).
o oraz e jasne (*Calep* -ę).

comp i sup (12+4) -poczciwiéj; ~ -éj (1), -(e)j (15). *sup* nã- (2), n(a)- (2).

Sł stp: poczciwie, poćciwie, *Cn*: poczciwie, *Linde XVIII w.*: poczciwie.

1. Zgodnie z moralnością, dobrymi obyczajami, obowiązującymi zasadami lub prawem, nie wywołując zgorzenia, uczciwie, właściwie, niekiedy też: *elegancko*; *honeste* *Modrz*, *JanStat* (236) : *ZapWar* [1535] nr 2511; *LibLeg* 10/113v, 11/90 [2 r.]; *RejJóz* I3; *RejKup* k2; *MurzHist* N4; *LubPs* M3; Wiedźże fwoy łtan poczćiwie bez płóczu bez krzywdy *RejWiz* 18v, 10, 17, 32, 34, 37 (19); Bom łye vrzędnie okrzcił: W Małżeńłthwie poczćiwie mięłzka *OrzList* d3; *RejZwierz* 29v, 55v, 63v, 65, 66 (12); *RejAp* 110v, 152; *GórnDworz* Aa5v, Ee7v, Hh; *RejPos* 4v, 44v, 70v, 72v, 82v [2 r], 113; Poćciwieyći tobie być w łwym włafnym vbiorze/ Niż łie człęłto odmieniać/ w cudzy łtroy w komorze. *BielSat* Dv; Bo łie iuz łthąd łnádnie náuczyc moźemy iáko łwoy łthan poczćiwie záchowác/ iáko łie rzeczy łzkodliwych á niepoczćiwych przeltrzegác mamy *RejZwierz* 12v; łtaray łie też wźdy [...]/ ábyś też miedzy ludźmi nie łiedział iáko głucha oponá na łcienie/ ábyś łie też y do thego y do owego poćciwie przymawiác vmiál *RejZwierz* 112, A3, 14, 29, 29v, 40 (28); káždy z nich poczćiwie/ Nie wydzjera cudzego ná łwym miernie żywie. *PaprPan* C3v, F2, P3v; *KarnNap* ktv; *ModrzBaz* 136v; Bo wnet/ z iey włółow od głowy/ ták gęłtá załłonę vczynić ráczyl/ y ták iá obtoczył/ iłz żadna łuknia podćiwiey nágości iey pokryć nie mogłá. *SkarŻyw* 69; *ZapKościar* 1582/41; *WerGośc* 267; *BielRozm* 25; Częgo mnie namni nie włtyd bom poczćiwie łtrácił/ Nie w kárty áni w kołtki *CzahTr* Iv, Iv.

W połączeniu z przymiotnikiem i imiesłowem (4): Człowiek poczćiwie poboźny. *RejZwierz* 113; Ale dobra myłł twoiá á ochotne łerce twoie niech záwźdi vzywa czáłow wdzięcznych/ czáłow pomiemych/ czáłow poćciwie wełólych *RejZwierz* 102v, 71v; *CzahTr* A2.

W połączeniach szeregowych (29): aby pokoy a przyałzn myadzy łhymy pany połhczywe rzádnye a dobrze był yednan a zawrzon. *MetrKor* 38/502; *LibLeg* 10/71, 11/27v; *RejWiz* 18v, 71v, 122, 163; *RejZwierz* 86v; ále ten Pan [...] dobrodzyeyłtwy opátruie wierne łwoie/ ktorzy miernie/ poczćiwie/ á z miłółierdzyem vzywáią dobrodzyeyłtwá iego. *RejPos* 82v, 70v, 165, 185, 185v, 289v, 318v; A toć prawdá żeć y v nas łá ludzie/ ále żywą łkromnie/ poboźnie/ poczćiwie/ nie obźárle/ nie opile/ á ták łnádnie tego włzeteczeńłtwá mogá być praźni. *RejZwierz* 34v, 34v, 69, 71, 98, 105v (14).

W przeciwstawieniach: »poczciwie ... we wszetecznościach (a. z wszeteczeństwem) (2), źle (2), niecnota, niepoczciwie, niesprawiedliwie« (5): Nie iłcie poczćiwie nieiełł ielłlić nie łprawiedliwie.

BielŻyw 118; *RejWiz* 162; *RejZwierz* 10; człowiek mądry poczciwie vżywa fwoich bogactw/ á fzałony źle ich vżywa. *BibRadz* I 341b *marg*; Przyftoili fláchćicewi tego páná ktoremu flúży/ we wřzythkim fluchác/ zleli/ dobrzeli: poczćiwie/ ábo niepoczćiwie *GórnDworz* L3.

W charakterystycznych połączeniach: poczciwie chleb jeść, chodzić, chować się, czas strawić, doczekać się szedziwości, iść, mieć (2), mieszkać (w małżeństwie, w wolnym stanie) (3), milczeć, naby(wa)ć (nabyty) (9), należeć, nawetować się, obracać (obrocić) (się) (obracany) (5), pomoc, postanowić (2), przestrzec (3), przymawiać się, rozmierzyć się, rządzić się (4), służyć (2), sprawować (swą pracę, swój stan, urząd) (3), sprzeciwić się, siać, stracić, szafować (stanem) (3), szukać, (o)trzymać (przyjaźń, przyrzeczenie, ślub) (2), ugodzić się, upominać, uży(wa)ć (czasow swych, swego stanu) (38), wieść swój stan (2), wydać za mąż, zabawić umysł, zasadzon, zbierać.

Zwroty: »wychować (a. chować się), (wy)chowan(y), ćwiczyc poczciwie« [w tym: syny (3), dziateczki (1)] [szyk zmienny] (3:3:1): RejAp 187; dzyateczki poczćiwie wychować RejPosWstaw [21²]; Bo y lam tego czáfem/ á wřzákož vczćiwie/ Vżywa/ fyny ná wřzem ćwiczý dość poczćiwie. PaprPan N3v, P4v, Qv, Gg4v; Trzech fynow Kxiążąt zacnych/ zoftáwił fzcześliwie/ Wychowaných w náukach y we wřzem podćiwie. KołakCath B.

»poczciwie zachow(yw)ać się, obchodzić się, sprawować się, czynić, postępować« [szyk zmienny] (17:3:3:2:1): bo then poffel wasch [...] podczywyte poftempowal jako na dobrego a na wyernego rade walchego prziflvchalo. *LibLeg* 10/113v, 10/69, 11/92; ábyfmy fie z dzyatkámi poćciwyte obchodzili/ flowy nyepoczefnemi/ álbo vczynki fprofnemi przed nimi ábyfmy nye wylatáli. *GliczKsiąż* D7v, Qv; Spráwuyże fie w fwym ftanie ná wřzytkim poczćiwie/ Zyw poboźnie/ żyw wiernie/ á żyw fpráwiedliwie. *RejWiz* 124v, 190v; *Leop* 1.Tim 2 *arg*; będąc poftowie pijáni/ nie záchowáli fie poczćiwie/ iáko fie ná tym mieyfcu godziło. *BielKron* 116v, 36, 99v, 219; *GórnDworz* D6; *RejPos* 14v, 194; á by fie teź y napoćciwey w tym záchowá/ [...] iuz bez przymowki być nie może. *RejZwierz* 39, 35v, 39v, 53v, [121], 139 (10); *SkarŻyw* 440.

»poczciwie żyć, żyw (być), żywota (swego) uży(wa)ć (a. zażyć), chować (a. zachowywać) żywot swój« = *honeste vivere JanStat* [szyk zmienny] (47:5:4:2): *RejRozpr* C2v, Hv; Ti fá dobre vzzinki [!] tego przikazania bożego abyfmy poczciwie zily wftadle małzenfkim *SeklKat* Kv; *RejKup* ee7v; *LubPs* I2; *GroicPorz* av; *RejWiz* 4v, 7v, 36v, 50v, 51v (18); *KochZuz* A3v; Iákož kto w tey niecnocie ma być żyw poczćiwie. *RejZwierz* 10, 125v, 128v; *OrzRozm* H3v; *BielKron* 355; *KwiatKsiąż* M4v; *GórnDworz* Cc, Kk5v; *RejPos* 70v, 185, 281, 289v; *BiałKat* 23v [2 r.]; *RejZwierz* 34v [2 r.], 51v, 82v, 201v, [213]v (11); *PaprPan* N3, Q4, T; *ArtKanc* M19; *GórnRozm* A3v; *ZawJeft* 35; Lecz kto czyni prawdę (*marg*) kto czyni dobrze, kto poczćiwie żyje. Hebráifm. (-)/ przychodzi do światłóci *WujNT Ioann* 3/20; *SarnStat* 183.

Wyrażenie: »poczciwie zasłużony« (2): áby poczćiwie záflúzeni Rzeczypořpolitéy ludźie/ nagrodę flúżb fwych przyřtoyną mieli. SarnStat 79, 79.

Szeregi: »cnotliwie a poćciwie« (1): A tu łobie vwaž czo tho ieřt cnotliwie á poćciwie żyć/ y pánem bez kłopotu być RejZwierz 82v. [Ponadto w połączeniach szeregowych 3 r.]

»dobrze a (i, ani) poczcziwie« (3): *LibLeg* 11/92; Nád to y nieprzyiacielką corkę Witelliułowę ták dobrze y poczcziwie wydał zá mąż/ by tho miał swoiey włafney vczynić. *BielKron* 146; *RejZwierc* 27. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 4 r.*]

»poczcziwie a bez grzechu« (1): A oná mniemáiąc áby to z żártu mowił: vpominála go áby fie poczcziwie á bez grzechu zachował. *SkarŻyw* 440.

»nadobnie a poczcziwie« (1): ma [*Rada poczcziwa*] nadobnie á poczcziwie páná vpominác/ przywodząc mu ná pámięć pímo fwięte *RejZwierc* 42v. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

»pobożnie, (a, i) poczcziwie« [szyk 4:3] (7): pobożniey ieft y poczcziwiey iednego miefzczániná záchowác/ niź zabić tyfiąc nieprzyaciół. *BielKron* 149v; *RejPos* 72, 194; *RejZwierc* [283], 39v, 139, 167v. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 13 r.*]

»poczcziwie, (a) (po)miernie« [szyk 4:4] (8): *RejZwierc* 70v; wewzawfzy [!] [*Papież*] do fwego dworu Bifkupow/ rolkazał im/ áby fwe kápłany vpomináli/ coby fie miernie/ poćciwie záchowáli/ złym przykádem dla obmowek mieyfca niedawáli *BielKron* 219; *RejAp* 153; *RejPos* 219v; *RejZwierc* 25v, 74, 105v, 139. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 16 r.*]

»poczcziwie a (i) (po)rzádnie« [szyk 1:1] (2): *BielKron* 99v; Pilnie przeftzegaycie/ áby wfzyftko miedzy wámi poczcziwie y porzádnie [*honeste et secundum ordinem Vulg* 1.*Cor* 14/40] fzło/ y w fwéy klóbie ftało. *BiałKat* 386. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

»poczcziwie i przystojnie« (1): Urbane – Poczcziwie y prziftoinie. *Calep* 1142a.

»skromnie, (a) poczcziwie« (3): Iż thuż ieft [*Bóg*] miedzy wámi/ choeiy [!] go nie widzicie/ ábychmy fie záváždy fkromnie á poczcziwie záchowywáli we wfzelkich fprawach fwoich *RejPos* 14v; *RejZwierc* 53v; *CzahTr* K. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 6 r.*]

»słusznie a (i) poczcziwie« (3): fłufznieyći będzie y poćciwiey gdy fie lámi fiebie bronić będziem y murow/ boć nam miáfto z mury/ á nie miáftu nas/ Skánderebeg polecił *BielKron* 249v; *RejPos* 82v; *RejZwierc* [121].

»poczcziwie a (k temu) sprawiedliwie« [szyk 1:1] (2): *LibLeg* 10/69; Kto na fwiecie fprawiedliwie/ A ktemu poćciwie żywie/ To práwy Szafir we złocie *RejZwierc* 231. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 2 r.*]

»poczcziwie, (a) wiernie« (2): Żywże fobie w zakonie iáko w Pánfkim ftádzye/ Nie myfląc nic o fáłfzu ni o żadney zdrádye. Żywności fwey poczcziwie á wiernie nábyway *RejWiz* 81, 190v. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

Iron. (2): ieft náfzych dofić miedzy imi [*Cyganami*] łotrow/ co też chronią fie robot/ áby fie im ták zdáło poćciwiey kráść *BielKron* 262; *Prot* C.

2. Wyrażając należyte poszanowanie, nie uwłaczając godności, z szacunkiem; honorifice *HistAl*, *Cn*; *honorate Calep*, *Cn*; *honorabiliter*, *perhonorifice Cn* (73) : A zofozna ciezata profzę aby mi matkę moię poczcziwie miafto swoiey matki chował. *BielŻyw* 154; *LibLeg* 11/88; *KrowObr* 128; *OrzList* e3; *RejZwierc* 21v; Przykazał krol fługom fwoim áby ią wyprowadzili poczcziwie z dáry. *BielKron* 11, 54v, 112, 178, 180v, 249 (14); Piśał też potym [*Rej*] Zwierzyniec ftanow Slácheckich ktorzy ná ten czás żywi byli/ poćciwie krotkimi fłowy [...] ozdabiáiąc. *RejZwierc* Aaav, 47, 81v; *BielSpr* 48; áby

we wżyftkim iey zacny ftan Krolewłki poćciwie beł záchowań. *BiałKaz* M3; *ZapKościę* 1586/69v, 1588/77v; *Calep* 487b, 781a.

W charakterystycznych połączeniach: poczwię (za)chować ((za)chowan) (11), doprowadzić (2), nakładać, odprawić (odprawion) (3), opuścić, posłać, prowadzić, upominać, wyprawić, wyprowadzać.

Zwroty: »poczwię (po)ehować (a. schować), (po)chowan(y), grześć, pogrzebion, włożyć« = honorifce sepelire HistAl [szyk zmienny] (13:10:1:1:1): Poruła theż krolá poćciwie pochowáli. HistAl H8v; BielKron 58, 75v, 95v, 112v, 123 (21); RejPos 147; WujJudConf 61; Iest iedno Bráctwo/ ktore vbogich pocćciwie grzebá ReszHoz 123; Ciáło iednák do Polłki morzem przypláwiono/ Y międy fláwné dżiády pocćciwie włożono. KochPam 88.

»poczwię pozdrowić« (1): Vftáwiono też/ áby ná potkániu káždy męłzczyzná im [paniom] z drogi wftápił y pocćciwie pozdrowił. BielKron 110.

»poczwię przyjąć, przyjęt(y)« = honoriflce recipere HistAl [szyk zmienny] (4:5): BielŻyw 157; W thym fłyżąc Egipczykowie przyście Alexandrowe wyfzli przeciw iemu/ y poddáli fie mu/ á iego w Egipcie poćciwie przyięli HistAl B7, E7v, F8v; Otho gdy przyiechał do Rzymá/ od Ianá Papieżá pocćciwie przyjęt/ y od niego koronowan BielKron 174, 300, 346v, 363v, 388v.

»poczwię przywitać« (1): Pirrus krol poimány/ przywiedzion do niego/ Pocćciwie iáko krolá przywitał zacnego. RejZwierz 5v.

Wyrażenie: »poczwię wzięty [= szanowany]« (1): Ktory [Pan] cie może zniłzczyć y wczynić fwiętym/ Y tu zacnym ná zyemi/ y pocćciwie wzyętym. RejWiz 187.

Szeregi: »dobrze i potcwię« (1): I mi theseh zállye tego pofla waschego od dworv naschego dobrze y potczywyę do was przyacziela naschego opvfczyly LibLeg 10/113v.

»poćciwie, (i) kosztownie (a. z wielkim kosztem)« (2): áczkolwiek mu [Kazimierzowi] dłuęo máć bronilá do Polłki iecháć/ wżákże náofátátek wroćilá mu korony obie/ y wypráwiłá poćciwie z wielkim kofztem do Polłki BielKron 346v, 397v.

»przystojnie a poćciwie« (1): Gdyż oni ftárzy święci ludźie/ dofyc doftáteczná wczćiwość w ty^m pokládáli/ kiedy przyftoynie/ á poćciwie ciáłá święte do ziemię [!] pochowane były po śmierci. WujJudConf 61.

»wdzięcznie a poćciwie« (1): Ktorzy gdy przyiecháli/ wdzięcznie á poćciwie przyięci od wżęgo ludu. BielKron 300.

a. W funkcji okolicznika orzekającego: jako osoba (osobę) godna (godną) szacunku (5) :

Wyrażenie: »poczwię narodzony« (1): A iefliż który coby rozumiał/ áby człowiek wolny y pocćciwie národzony miał mieć infzy gwałt/ któryby go przyćifnął do poślugi iákięý dobręý/ nád wftyd y frototę zá iáki zły wyftępek? OrzJan 68.

Szereg: »poczwię, z dobrą sławá« (1): To ten wolał pocćciwie z dobrą flawá zofťáć/ Niżli fie ták w flepocie/ tu ná fwiecie trofkáć. RejZwierz 13v.

α. O kobiecie: jako nie zhańbiona (3) : *RejJóz* F8; mowilá to chcąc od niego pocćciwie wynidź. *BielKron* 71v.

W przeciwstawieniu: »poczwię ... ze sromotá« (1): dobył deki przebił iá [cóřę] ná poły/ mowiąc: wolę cię martwą pośláć zá przyiacioły do piekła pocćciwie/ niżli ze frototą żyć. BielKron 119v.

3. *Wzbudzając odpowiedni do swojej (wysokiej) pozycji szacunek, uroczyście, wystawnie (5)* : Alić idzye człowieczek poczćiwie vbrány/ Też z dáleká obmija ony buyne pány *RejWiz* 64; [*Władzislaw*]/ przyjechał do nich poććiwie/ ktorego przyięli wdzięcznie y koronowali. *BielKron* 327v, 352.

Szereg: »poczciwie, (a) dostatecznie (a. z dostatkiem)« (2): mvřzą řpoddanych řwoich/ nieřnořne czła/ pobory/ czopowe/ rogowe/ Stołowe/ domowe/ Słodowe/ brogowe/ y ine podatki wyciągać/ chcźali wedłřg řtanv řwego poććiwie. a dořtatecznie żyć. *SeklWyzn Gv*; *BielKron* 382.

4. *Przynosząc chlubę, zaszczytnie (12)* : *BielKron* 248v; *KwiatKsięż* P4; gdy Miecz y Cnotá/ Więřza iest v Polaków niź tá řkrzyniá złotá. A tym brónić Oyczyzny řwéy będą chutliwie/ Z Królem řwym Bolesławem/ brónić řye poczćiwie. *BiałKat* d4v; *BielSat* G; obaczywřzy řię/ iż dáleko poczćiwiey być v Lutheranow Miniřtrem/ odřzedřzy pierwřzey żony/ wźiał řwięcenie ná Luterřkie kazánie *ReszPrz* 42; *BielSen* 13.

W przeciwstawieniu: »poććiwie ... bez ćci« (2): iż lepiej poććiwie vmrzeć niź bez ćci żyć. *BielKron* 243v, 353v.

Zwrot: »poczciwie umrzeć« [*szyk zmienny*] (6): bo ktokolwiek żywię/ Vmrzeć muři: ná tym wřzyřka rzecz/ vmrzeć poććiwie *KochZuz* A3v; *BielKron* 60, 243v, 353v; *RejZwierc* 160; *BielSpr* 76.

5. *Przekonująco, rozstrzygająco, pewnie (3)* :

Zwrot: »poczciwie pokazać (się), widzieć« [*szyk zmienny*] (2:1): Rzekł im/ widzę poczćiwie/ żełćię mię zbyć chcieli. *RejZwierz* 21; *SarnUzn* C8v, G6v.

6. *Hojnie, obficie, odpowiednio (3)* :

Zwrot: »opatrzyć, obdarzon poczciwie« (2:1): Lecź prořzę gdyżeř iuź tym obdárzon poczćiwie/ Ze řie tego chcelř vczýć byř żył řpráwiedliwie *RejWiz* 107; *RejZwierz* 54; Vbořřhwá áni bogáćtwá nie daway mi moy miły Pánie/ thylko opářrz poććiwie potrzeby moię. *RejZwierc* 145v.

*** *Bez wystarczającego kontekstu (2)* : Honeste, Cum honore et dignitate, sine dedecore – Pocziwie. *Calep* 487a; Ingenue – Poczziwię, řliachetnię. *Calep* 536a.

Synonimy: 1. *cnotliwie, dobrze, godnie, nadobnie, poboźnie, poczeřnie, przystojnie, řlachtetnie, zacnie*; 2. *dostojnie, godnie, obyczájnie, powaźnie, przystojnie, wdzięcznie*; 3. *uroczyřcie, wystawnie*; 4. *godnie*; 5. *dowodnie, pewnie*; 6. *hojnie, obficie, sowito, szczodrze*.

Cf **NIEPOCZCIWIE, POCZLIWIE**